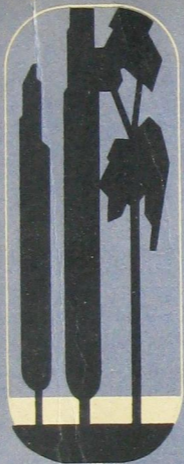

586232

Ю

МИХ. ДИМНИЙ

ЦІЛЮЩА УКРАЇНА

*

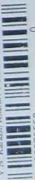
Д.В.У.

Ціна

РК-12

V.N. Karazin Kharkiv National University

00673552

МИХ. ДИМНИЙ

ЦІЛЮЩА УКРАЇНА

УКРАЇНСЬКІ КУРОРТИ

Вибір Михайла
Максима Лебідь

Даруючи це, маю, що Тішки
Вам ліште серце злісне
поставити до книжки цієї
білби-меліви соо кітко.
Бо воно (серце ваше) чорно з курорт
вишу мурихабну гармонію з
гармонію з мафетими прищуриван

Мих. Димний
Харків, Здрік

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ

1930

Віслюграфічний опис цього
вданія зміщено в „Літописі
Укр. Друку“, „Картковому ре-
пертуарі“ та інших окладниках
Української Книжкової Палати

Укрголовайт № 737. 2/XII^а 1930.
Зам. № 1249, Б₀ — 2²/₃ арк. Тираж 7.000

Обкладинка худ. К. С. КАГАНОВА

Центральна Наукова
БІБЛІОТЕКА при ХДУ
№ 586232

... Нині лікар казав про легені,
Про якісь недоледи в аорті,—
Буду мріять про щастя маленьке
І ласкаві дні на курорті...
... Скоро я серце й легені
Здам на поправку в ремонт!

Раїса Троянker

НАДЧОРНОМОРСЬКІ ЛИМАНИ (ОДЕСА)

Мова йде про славетні одеські лимани. Вони посідають одно з перших місць серед „грязевих“ курортів.

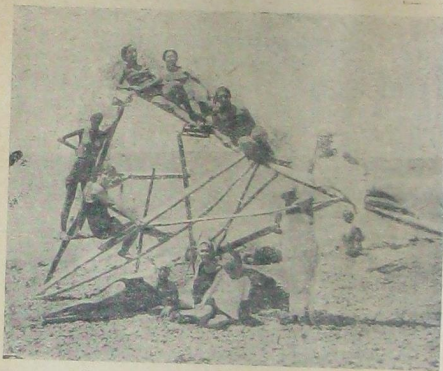
Слава про одеські лимани, що лікують різноманітні хвороби, особливо ревматизм, пішла по світі значно раніш, ніж медична наука почала використовувати лимани.

Але вже понад сто років тому лиманами почали цікавитися лікарі. 1829 року французький лікар Генітес випустив книжечку про одеські лимани. З цього моменту починають будувати лікувальні установи. З цього часу почалася регулярна медична робота.

В Одесі вісім лиманів:

- 1) Куяльницький,
- 2) Хаджибейський,
- 3) Сухий Лиман,
- 4) Великий Аджаликський,
- 5) Малий Аджаликський,
- 6) Тилигульський,
- 7) Березанський і
- 8) Тузловський.

Саме слово „лиман“ бере свій початок від грецького слова „лімен“, що означає в перекладі — гавань. Деякі лимани були дійсно тими місцями, де ховалися грецькі пароплави. Тепер більшість лиманів використано для лікування

Одеса. На пляжу

хорих. І тільки деякі, як от Березанський, Тузовський, використовують рибалки для рибальства. За сто років, а особливо за останні десять років, курорти Одеси стали могутніми майстернями народнього здоров'я.

Тепер за найвідоміші лимани в Одесі треба вважати Куяльницький, Хаджибейський і Кляйн-Лібентальський чи Сухий. Вода лиманів, так звана „ропа“, має деякі лікувальні властивості. Вона має в собі багато солей (хлористий натрій, хлористий калій, магній, кальцій, бромисті солі тощо).

Крім ропи, лікувальне значіння лиманів залежить від лікувальної „грязі“, що є на дні лиманів. Багато мільйонів пудів лежить її там.

Крім „грязі“ та „ропи“, для лікування хорих в Одесі використовують море з морським купанням та палюче південне сонце для соняшного лікування.

* * *

Коли поїзд до Одеси приходить уночі, ще здаля видно її з вікна вагона. То згасаючи, то знову займаючись, віщує про Одесу червоний маяк і густа сітка електровогнів, що розпоршилася над містом чудернацькою мозаїкою білих і жовтих блискучих цяток.

Курортних хорих зустрічають представники Курупру в червоних шапочках. Хорих улаштовують на ночівлю. Перша ніч проходить непомітно.

На приморському півдні вчасно займається світанок, вчасно голубить сонце красуню Одесу. Мимоволі приходить на думку Пушкінів твір про Одесу:

— Там долго ясны небеса...

Там все Европой дишит, веет...

Численні пам'ятники, що оздоблюють місто, чітка й яскрава архітектура будинків, відомі кам'яні сходи, коли починають рухатися трамваї, на якийсь час забуваються.

Курортні хорі під проводом „червоної шапочки“, з вузликами, клунками і путівкою в кишені сідають у трамваї.

На курорти!

ЛИМАНИ ОДЕСИ

Куяльницький лиман являє собою озеро в 33 кілометри завдовжки та 2—3 кілометри завширшки. Хаджибейський лиман—34 кілометри.

Одеські трамваї,—здається, найліпші в цілому Союзі,—швидко одвезуть вас до лиманів, де багацько лікувальних грязей, таких популярних серед трудящих СРСР.

КУЯЛЬНИК

Трамвай везе до самих купалень. Але давайте зійдемо раніш. Походимо пішки вздовж курорту. Ліворуч, на пагорках—дачі, санаторії білі, жовті. Такі чисті, курортно привабливі. Праворуч розкинувся санаторій ім. Кагановича, збудований остаточно тільки минулого року. Велетенський корпус, естрада, служби, садок—аж до самої водолікарні.

Недалеко від санаторія височенні сходи, здається, утрое вищі за одеські відомі сходи в порту.

Із сходів відкривається широченний краєвид. Унизу — будиночки такі манісінькі, а лиман схожий на річку, в далені — безмежне море...

Мимохіть напрошується порівнення Куяльника з Кримом. Так тут усе хороше й приємне: усе пристосовано для хорих, починаючи від будинків-дач до лікувальних установ. Серед них насамперед слід відзначити грязелікарню. Куяльницькі грязі відомі всьому Союзові. Грязелікарня — одна з найстаріших у Союзі. Її збудовано ще 1892 року. Вона має 75 грязевих кабін, стільки само ропних, відділи для водолікування та вуглекислих ванн. За день у лікарні відбувається понад 300 процедур.

Електро-світлолікувальний кабінет, гальванізація та фарадизація, д'Арсонваль, діатермія, гірське сонце, іонотерапія тощо.

Кабінет функціональної діагностики виявляє кров'яне тиск, об'єм легенів, силу мускулів. Усе це допомагає краще лікувати хорих. До цього треба додати ще мінеральне джерело. Куяльницьке мінеральне джерело використовують для ванн та інших лікувальних процедур.

Куяльник — відомий курорт.

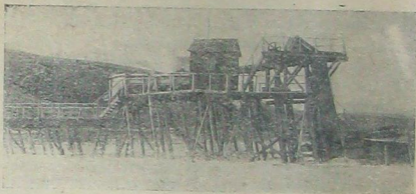
ХОЛОДНА БАЛКА

Розкинулася вона далеко за Хаджибеєм і ще далі — за містом.

Хорих перевозять лиманом на катері або на візниках з Хаджибею. Навколо курорту з трьох боків виноградники. Лише один бік вільний —

там лиман. Свіже, степове повітря. Маленькі будиночки санаторіїв. Кожний маленький одноповерховий будинок — окрема палата.

Зранку починаються процедури. Після грязелікування, пляжу та обов'язкового харчування — розважаються. Лекції, виступи акторів, кіно — все це хорі приймають з щирою подякою, бо нудьга таки трохи „заїдає“.

Курорт Холодна Балка

Один із молодих хорих був невдоволений з курорту. Бо, бачите, він уявляє собі курорт іншим... Приїхав на курорт наче на весілля...

Та взяли його „в остроги“ лікарі, підвели під режим, хлопець аж запищав:

— Нудно, хочу додому!

А проте звик і тепер став зразковим виконавцем лікарєвих порад.

Холодна Балка — курорт непоганий, розквіт його — справа недалекого майбутнього. Коли налагодять сполучення, Автодор збудує

шлях, суспільство одеське більше уваги приділить цьому курортові — кліматичні умови допоможуть зробити з Холодної Балки один із кращих курортів радянської країни.

У блакитних пінявих хвилях, серед густої зелені садів, під пестливим, теплим сонцем лікуються тисячі пролетарів, що підірвали своє здоров'я на виробництві.

ХАДЖИБЕЙ

Спокійно, як завжди, пливли білі лебеді на тихому ставку Хаджибейського курорту.

Повз ставок пройшов чоловіча років під сорок. Він тримав у руці чималенький чемодан.

Хуткими кроками чоловік зайшов до контори курорту. Там віддав свою путівку й подався з провідником до призначеної йому палати.

За кілька хвилин його оглянув лікар, записавши в книжку хорого діагноз — „ревматизм“. Лікування гряззю, ропою. Гідропатією.

На другий день він прокинувся дуже рано, як завжди на роботі. Вийшовши у двір, зустрів чоловіка із знайомим обличчям, що нагадувало йому колишнього військового комісара полку.

Запитавши в нього, чи не знає, коли почнеться сніданок, він почув чудну відповідь:

— Василю! Кинь дурниці! Не впізнаєш? — І розгорнув обійми.

Друзі обнялися. І поцілувалися, як рідні.

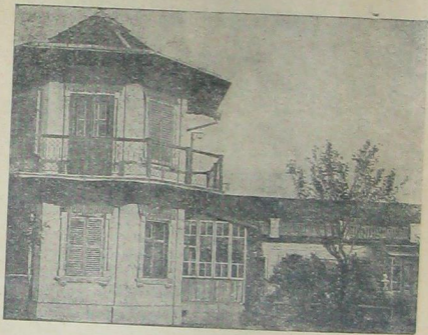
— І ти приїхав лікуватися?

— Ні, я сам „лікую“. Я завідатель, так би мовити.

Друзі весело сміялися.

— Ну, любий, покажи свої володіння.

— Добре! Сніданок почнеться за півтори години. Давай обійдемо курорт. Я тобі покажу все.

Хаджибейський курорт. Санаторій

Колишній командир полку хотів поговорити про минуле з комісаром, та завідатель санаторія попрохав його з цим зараз до нього не підходити.

— Ось почекай до вечора.
І обидва пішли до лікарні.

— Ось ми ідемо з тобою оцим курортом. А чи знаєш ти, що курорт цей почав своє існування років шістдесят тому? Щоб ти не плутав, знай: територія курорту займає близько двох кілометрів завдовжки та один кілометр завширшки.

Дві третини площі курорту займає Хаджибейська долина, решта — горувата місцевість.

Грязелікарня, кудь підійшли обидва друзі, зустріла їх пахощами тухлих крашанок.

Одноповерховий будинок грязелікарні. Величезна в ньому заля для чекання прикрашена квітами, картинами тощо.

Вздовж усього коридору — кабінки, кімнати, де лікують гряззю та ропою. В іншому відділі ванни.

Тут щодня пропускають понад 600 хорих, та ще в грязелікарні понад 200.

Друзі обійшли поліклініку з лікарськими апаратами та попрямували до лиману.

На березі лиману — купальні, що пропускають понад 2000 чоловіка щодня. Далі маленький санаторій, у маленькому будиночку високо над рівнем моря, з пансіонатом для селянства. Оглянувши грязечерпалку, що передає грязь до лікарні, друзі повернули до санаторія.

— Ну, Василю, — сказав завідатель, — до вечора! Потім я зайду до тебе.

Після легенького сніданку Василь прийняв ванну, відпочивши, сів за другий сніданок і підчас перерви до обіду почав писати листа.

Він дуже уважно й старанно описував став з лебедями, віковий парк з алеями та клюмбами.

Після „мертвої години“ хорі слухали симфонічний концерт на естраді біля санаторія.

Василь сидів біля хорих, поринувши у хвилиноспогадів. Перед його очима проходила громадянська війна, завзяті бої й перемога пролетаріату. Він не помітив, як до нього підійшов завідатель. Та тільки, коли той поклав свою долоню на його плече, він прокинувся.

Друзі підійшли до ставка. Вечір уже розкинув на небі міріади зірок. Там, у затишку червненого вечора, довго точилася розмова про недавні, здається, але такі ясні дні громадянської війни.

ЛЕРМОНТІВКА

Опинившись біля Лермонтівського курорту, куди його довезла машина Одкурупру, хорий пройшов усі належні формальності. Здав путівку, довідався, де йому доведеться бути, коли почнеться приймання ванн, коли йти до лікарні тощо.

Але йти багацько цей хорий не міг. Стомлений, зупинився. Лікпом, що супроводив хорого, передав про це професорові.

Професор зразу почав вивчати хорого. Виявилось, що у хорого нерви зовсім зіпсовані. Такому хорому потрібна насамперед тиша, спокій. Професор прописав йому кілька гідропатичних ванн, відповідну діету. Через кілька днів зовні

хорий не змінився, але потроху почав „рухатися“.

Коли хорий прийняв з десяток ванн, електричних душів „Франклін“ та душів „Шарко“ — і все це не давало позитивних наслідків, було вирішено „підійти до нього“ з іншого боку.

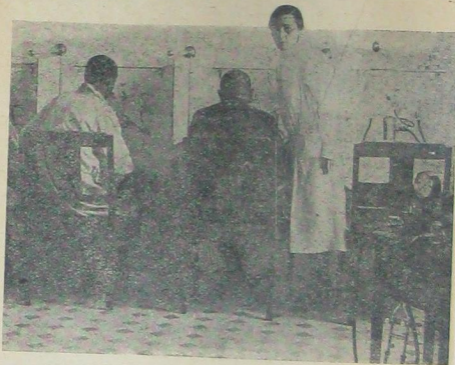
Лермонтівський курорт

Почали вивчати все, що торкається цього хорого: яке в нього „оточення“, що не задовольняє його, що зіпсувало його нерви.

І виявилось, що оточення в нього погане. Краще сказати, погане лише для нього. Структура його організму така, що не сприймає він всього, що оточує його.

І тоді почали змінювати його натуру. Намагалися всіляко змінити погляди хорого на різні речі.

За два тижні, як хорий виписався з лікарні, професор одержав листа:

Лермонтівський курорт. Інгалаторіум інституту фізичних метод лікування

„Вельмишановний професоре! Ось уже другий тиждень, як я працюю. І, знаєте, почуваю себе прекрасно. Здається мені, ніби ви мене зробили там іншою людиною, залишивши в себе для музею, як експонат, мою хворобу. Всі люди

навколо мене інакше, привітно зустрічають мене. І я готовий у своїх обіймах задушити весь світ від радощів. Вітайте від мене всіх, навіть і Олесь-гідропата, на якого я був обурений, бо сильно він бив мене душем. Ваш хорий...“

Ця нова метода, що її оживається в лікуванні нервовохорих, вражає своєю ефективністю.

Звичайно, таких випадків з хорими, як ми подали, не так уже й багато. Адже хорі перебувають на курорті не більш як 4—6 тижнів, а лікують їх, головним чином, фізичними методами лікування.

Для цього збудовано новий фізіотерапевтичний інститут, що коштував 800 тис. крб. Інститут пропускає 4.000 чоловіка щодня.

Соняшні ванни, грязеві, інгаляторій, рентгєнівський кабінет, відділи — цандерівський, масажний, вуглекислих ванн, електролікувальний, гідротерапевтичний та терматевтичний — ось той лабіринт, де залишає свою хворобу хорий, ось те джерело, де він набирається сил.

Цілий рік працює цей інститут, винятковий у системі курортів України.

Він увесь час зміцнює, збільшує свої спроможності. Самим устаткуванням, зрозуміло, не обійдешся. Зрозуміло, що потрібний ще й догляд за хорими. Для цього запрошено найвідоміших професорів. Усі вони завідують окремими відділами. Всі вони оглядають хорих. Всі

лікарі радяться з ними завжди, доповідаючи про рух хвороби у кожного хворого.

Заслуга інституту ще й у тім, що, крім безпосереднього лікування, він провадить науково-дослідчу роботу в справі вивчення лікувальних чинників усїєї України.

Клініки інституту вивчають хвороби серця та ревматизму. Для цього є різноманітні лабораторії. До речі, хемічно-фізична лабораторія вивчає користь піску всіх курортів та вплив його на організм. Клініка суглобних хвороб вивчає зимове грязелікування.

При інституті відкрилася друга на Україні філія Інтернаціонального Комітету в справі організації вивчення ревматизму.

... За курортом улаштовано шлях до пляжу. Шляхом цим ідуть хорі за соняшними ваннами. Там, біля пляжу, вони лежать вільної години. Проміння соняшні загартовують тіла блідих мешканців великих міст. Люди спочатку червоніють, облязять шкура, потім чорніють.

Часто-густо ті, що одужують, купаються в морі, їздять човнами.

Ось майже все про курорт.

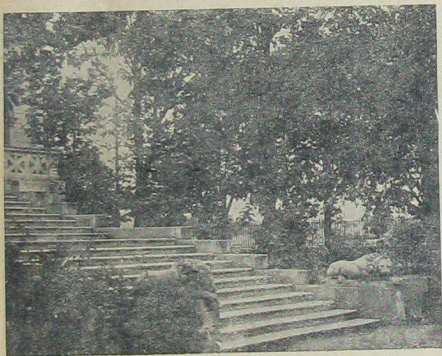
Проте хіба можна переказати все те, що збудовано на території колишнього маленького Одеського курорту, так званого Лермонтівського?

Величезна площа його, нові будинки, естрада, біля якої увечері розважаються хорі—все це нагадує фабрику здоров'я, що її хорі звать „Лермонтівкою“.

УКРАЇНСЬКА РІВ'ЄРА

(Аркадія)

Аркадію в Одесі справді можна назвати Рів'єрою. Мимоволі згадуєш Рів'єру, коли захоплюєшся прекрасними краєвидами, що скрізь розкидані там.

Аркадія. Санаторій № 2

Закордонний курорт Рів'єра, оспіваний поетами та гучними рекламами Європи! Про нього знають навіть по всіх країнах світу.

А хто згадає про Українську Рів'єру?

Краси ж тут ой-ой скільки! Сила-силенна!

Трамваєм ідемо колишнім французьким бульваром, що починається одразу від кінофабрики ВУФКУ. Колись оцим бульваром їхала розважатись одеська буржуазія. Цілу ніч лунали тут п'яні голоси, гуділи авто, дροжки; дзвеніли офіцерські остроги.

А нині...

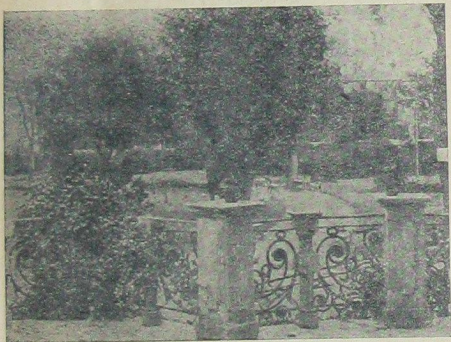
...Нині вздовж усього бульвару будинки відпочинку одеської страхкаси, тубсанаторій, санаторії ім. Дзержинського, Чубаря та ін. І навіть маленьку церкву, що примостилась тут, викликаючи усмішку на вустах свідомих громадян, і ту перебудували на клуб.

Проїжджаємо бульвар, беремо раптом праворуч, котимося вниз, ніби з височенної гори. У повітрі свіжо. Ідемо повз санаторії, приватні дачі і одразу перед очима сяє море своїм далеко розкиданим обрієм. З-за скель та будинків Аркадії ще не видно. Нарешті, ось і вона — красуня, справжня Рів'єра! Вона захоплює, вражає. Усе так красиво, що жагуче й солодко тремтить серце.

Праворуч, ніби просто над морем, двохповерховим будинком розляглася водолікарня. Перед цим будинком — пляж. Пляж маленький, але він пропускає за день понад 7.000 чоловіка. Ліворуч — сад, естрада, столики на бальконі, звідки видно морську далечінь, де вітер ніжний, як уранці, де видно велетенські пароплави, що ввесь час їдуть до порту або відходять у далекий рейс за кордон. А внизу, ніби біля са-

мих ніг, сновигають човни, баркаси та моторки. Далеко-далеко — як сягає око — розкинулися скелі. Вони нагадують справжні гори.

Здається, ходив би цілими днями по отих скелях, дивився б на безмежну синь моря, на

Аркадія. Санаторій №2

янтарне сонце та, наближаючись до голої природи, ще міцніше відчував би юність.

Здається, вистачило б сили за два-три тижні відпочинку розлит у шумі моря все: гармидер великого міста, і біль, і втому, і напруженість нервів, стомленість серця і тягар у голові від праці...

Цьому^ж допомагає ще водолікарня. Риска з історії. Її збудовано недавно. Щось два-три роки тому її перебудували з колишнього готелю. Коли пройдемося по лікарні, ми одразу здивуємося. Уявіть собі, читачу, все як у величезних лікарнях, як на кавказьких Мінеральних Водах!

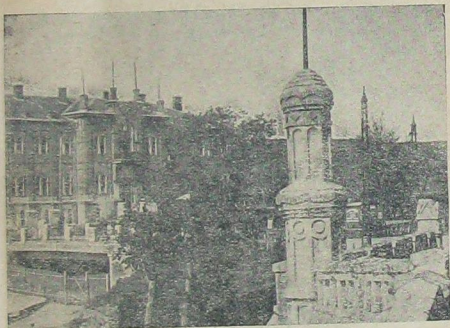
Насамперед—ванни. Морські, звичайно. Увесь перший поверх посіли вони. Унизу, під першим поверхом, гідропатія, на другому поверсі—кабінети, де приймають лікарі, де лікують електрикою. Тут лікують санаторних і амбулаторно-курсних хорих. Лікування починається з морської ванни, потім гідропатія—це коли після ванн вас обдають різними душами, укутують. Нагорі—роблять масаж, сядовлять на „електричний стілець“ Франкліна. Це—електризація. Лікують тут, головним чином, нервових.

По всьому тілі проходить електрика, але ви, звичайно, нічого й не відчуваєте. Та коли до вас хтось доторкнеться—буде іскра. Проте від цього „Франкліна“ заспокоюються нерви, входять у свою „колію“ вони.

У свята, неділі, дні відпочинку та дні палючої спеки по обіді пролетарі Одеси приїздять сюди, до соняшної Аркадії, до своєї Рив'єри.

З одним з пролетарів,—старим одеситом, що з рушницею в руках кілька разів одвойовував Одесу,—мені довелося багато говорити, блукаючи по скелях.

Трохи пізніше ми сіли на парусника та поїхали морем. Встановили кільватер, я сів коло керма та взяв напрям на острів Березань. Ми пливли кілька годин і на морі, далеко від берега — ми почували пахощі його, його могутні обійми,

Аркадія. Полклініка

жах, що охоплює завжди людину, коли скрізь на обрії вода, вода.

Випадково ми зачепилися за рибальські сітки, не побачивши їх під водою. До нас підїхали рибалки. Лайки не було. Бо вони збиралися піднімати сітки якраз. Ми дізналися від рибалок, що зараз пливе скумбрія, що її страшенно

багацько тут, у Чорному морі. Через кілька хвилин на дні рибальських баркасів я побачив силу рибок, що жалюгідно тремтіли, мов футбольний м'яч, що зачепився за сітку на футбольному майдані.

Рибалки страшенно задоволені вдачею.

— Бачите, який урожай! Не те, що з хлібом. Нас не злякають ані метелики, ані сарана, що з'явилася на Одещині.

— Плювать! Дайош скумбрію!

Ми поверталися разом з рибалками. День кінчався. Сонце було дуже схоже на риб'яче око. Воно, жовте, як печена скумбрія, ховалося за обрій, і здавалося, що все навкруги — ніби риба. Навіть самий день, як риба за життя, вів боротьбу з ніччю, не хотів здавати позицій на землі.

Коли ми під'їхали до берега, настала ніч. Вогники електричні освітили Рив'єру. З садку курортного долітали відгуки симфонічного концерту. Тиша навкруги. Оплески морських хвиль. Музичні симфонії. Я замислився, поринувши в хвилі думок, вражіннь сьогоднішнього дня. Мій приятель перепинив мої думки:

— Пишуть, — сказав він, — пишуть багацько в нас. „Та не вміємо ми показати те, що в нас є“, — як сказав Горький. Знайте, товаришу, та передайте вашим письменникам, що Україна багата не тільки широкополими ланами, але й такими курортами, як Аркадія. Вони чекають на свого співця.

ЛЮСТДОРФ

На маленьких клаптиках паперу кривульками було написано кілька слів:

„Мамо, візьми мене звідси, тут погані хлоп'ята: у цьому санаторії гірше, ніж там, де ми були минулого року з тобою“.

Ось майже все. Цих рядків було досить, щоб створити в Одеському Курупрі паніку. Негайно зібралася комісія з відповідальних товаришів і поїхала до дитячого курорту Люстдорф.

Хутко машина наближала нас до курорту, що за 22 кілометри від міста Одеси. Кожним рухом авто ніби разом з нами хвилювалося за дітей.

Чудесні краєвиди, історичний великий фонтан із свідками сивої старовини — будинками, воротами — минали надто хутко.

Ідемо південним берегом Чорного моря. Унизу ліворуч, наче під нами, котить воно свої сивоніжні хвилі. Проїжджаємо цікавий ландшафт, минаємо степовий краєвид, рибальські слобідки, знову степ, нарешті, в'їжджаємо в село Люстдорф.

Чистеньке, справжнє німецьке село приємно вражає чистими рівними будинками, підфарбованими блакитною фарбою. Над деякими звичайнісенькими хатками — вивіски: „Голярня“, „Сільрада“ — все німецькою та українською мовами.

Відчувається, що все пристосоване для курорту, все — для людей, що приїзять сюди.

За цими будинками йдуть водолікарні, пляж, а далі — самий санаторій.

В даліні, він бо трохи на узгір'ї, видно цей дитячий санаторій, укритий зеленим килимом.

На наш приїзд ніхто не сподівався. Раптом провели „ревізію“, „нальот“. Викликали дівчинку, що писала листа. Виявили, що хлопчик заліз під ліжку, і, коли дівчина зайшла до себе, він її злякав.

Вирішення комісії було суворе:

„Хлопчика виписати з санаторія. негайно відправити додому, написати про це батькам“.

Відповідну догану винесли й вихователям. Та найцікавіше було те, що самі діти провели негайно збори. На зборах — питання про порушення дисципліни. Дехто з хлопців намагався обороняти винуватця, та збори ствердили постанову комісії.

Після цього випадку все змінилося на курорті, пляму сорому було знято. Міцна, здорова розвага посіла велике місце. Новими кроками рушило життя першого на Україні приморського дитячого курорту.

Інше вражіння справляє курорт, коли перебуваєш там або вивчаєш його життя.

Дайте руку, читачу! Підемо з вами цим курортом. Уважно простежмо, як живуть діти, як вони розважаються. Ознайомімося з умовами їхнього життя: їжа, сон, лікування тощо.

Ранком дзвонить чималенький дзвін. З палат

напівроздягнені вискакують маленькі хлоп'ята та дівчатка. Їх зустрічають ласкаві проміння сонця. Привітне море тихе, безмежне. Зелені дерева, куші ледве хитають вітами. Навіть самі палати, тобто дачі, де живуть хорі діти, виглядають новими й веселими.

Веселою юрбою біжать діти до вмивалень. Великі дві кімнати — для дівчат та хлопців. Світлі, високі. Тут умиваються. Тут ховають рушник, мило, зубну щітку та порошок.

Гігієна, охорона здоров'я — це те нове, що дістають діти на курорті. Будьте певні, читачу, вже повернувшись додому, всі оці діти за останні гроші куплять собі порошок. Будуть чистити зуби. Не дарма бо так весело натирають вони свої зуби тут. Церемонія недовга, та жвава, приємна.

За вмиванням — перший заряд фізкультури. Становляться парами в один ряд.

— Праворуч, ліворуч — лунають накази інструктора.

Хутко виконують діти вказівки інструктора фізкультури, навчаються нових метод фізкультури. Бо це не загине вдома, бо хочеться краще змагатися з товаришем, бо, нарешті, швидко сніданок. А їсти вже хочеться, і починається сніданок, після чого настає урочистий час лікування.

Лікують різно. Всіх дітей оглядає лікар. Приписує процедури. Приписує різні ванни: ропні, грязеві, електричні. Декому дозволяється море,

то себто — купання в морі. Майже усім дозволяється лежати на пляжі.

— „Лікар пропустив“ — кричать діти весело. Значить, уже однією формальністю менше. І розбігаються по лікувальних установах. Всіляко намагаються взяти все, що дає курорт.

— Дайош ванну!

Ось сидить маленький хлопчик у ванні. Йому приносять грязь. Санітарка надто уважно маже гряззю тіло, хоре на ревматизм. Хлопчик спочатку допомагає санітарці, сам розмазує грязь по тілі. А потім міняється його настрої, коли все тіло вкрите гряззю. Очі не блищать бадьорістю, вони погасли. Він сидить нерухомо, спокійно 10—15 хвилин.

Видко, що він немов відчуває, як грязь забирає в нього біль з ніг.

А як жваво приймають діти різні душі! їх розташовано у гідропатичному відділі водолікарні ім. Крупської. Це головний відділ водолікарні, бо він лікує нервових хорих. А таких тут чимало.

Це вже доля нашої доби. Діти ці народилися підчас революційних пожеж, часів громадянської війни. Мимохіть вони, свідки велетенських перемог пролетаріату, самі відчували на собі тягар громадянської війни. Навіть тепер відчують на собі, як було важко їх батькам боротися. І не дивно, що їхні нерви порушено.

Та наша доба допомагає своїм дітям. Тепер їх лікують.

З кожним душем, з кожною ванною, після кожного перебування на пляжі, після огляду лікаря — надходить міць, здоров'я...

Коли „суто медична“ частина дня кінчається, діти трохи відпочивають, їдять і до обіду йдуть на пляж. Пляж найдовший за всі інші на одеських курортах. Він тягнеться більш як на півтора кілометри. Пісчаний положистий берег захоплює дітей. Краса самої природи вища за різні цяцьки. Вони, хорі, лежать на піску, граються, шукають скойок, роблять з них намисто. Потім ті, кому можна, купаються в морі.

Це дуже добре перед обідом. Збільшується апетит. І вже за столом у прекрасно устаткованій їдальні, де біля кожного столу стоїть вихователька, не чути вередливих вигуків: „я не хочу цього, дайте мені котлету!“ чи „я не хочу їсти виделкою“.

Що довше дитина перебуває в санаторії, то менше вередує; що більший апетит, то уважніше виконується вказівки лікарів та вихователюк.

Виховна частина бере дітей у своє розпорядження після мертвої години, що настає по обіді, хоч цілий день виховательки з дітьми ні на один крок не відпускають дітей із своїх очей.

Виховують дітей спільними грами, наукою. Хай не дивує вас, читачу! Це справді так.

Починають розважатися. Грають у м'яча, андбол тощо. Потім діти трохи стомлюються.

Тоді їх збирають до купи й читають їм книжки. Хто неписьменний, того навчають читати, писати. Купка дітей навчається малюванню, дівчатка вишивають. Тоді і готують стінгазету. Розповідається про піонерський стан за кордоном.

Оці години нагадують справжні „бесіди біля ватри“. Ріжниця тільки — замість ватри гарне Чорне море.

Після вечері діти розважаються музикою, спектаклями, іноді дітям читають лікарі лекції про те, як слід лікуватися вдома, як зберегти той заряд від лікування, що вони одержали на курорті. Потім стомлені діти лягають спати.

Востанне дзвонить дзвін і мертва тиша опановує „Повітряне село“ або німецькою мовою — Люстдорф.

Ми проходимо палати — діти вже сплять.

Востанне дивимося на все навкруги: їдальні, майданчики, самий санаторій, лікарні, пляж — і прощаємося з дітьми. Тут колись лікувалися діти буржуазії, а тепер! — 500 дітей виключно робітників і селян.

Спіть, діти, спіть! За вас турбується ваш батько — робітник та селянин, що, взявши владу до своїх рук, дає вам змогу лікуватися, набиратися сил для майбутніх боїв.

Бо ви ж зміна.

Зміна — зміні.

Спіть!

У БЕРДЯНСЬКІЙ КУЗНІ ЗДОРОВ'Я

Багато часу тому, ще до імперіялістичної війни, за 8 кілометрів від заштатного міста Бердянського багатії будували собі будинки для власного відпочинку.

Маленьке місто Бердянське нараховувало чимало багатіїв, поміщиків, господарів фабрик, млинів тощо.

Шукаючи місця для відпочинку, вони були незадоволені з узбережжя самого Бердянського.

Вони знайшли собі чудове місце, з прекрасними краєвидами, де море захищено від нордостів, де не чути галасу міста, де не видно димарів, де все тихо, тихо й прекрасно.

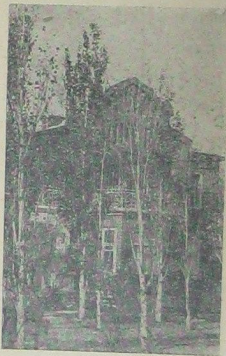
Це місце, де тепер Бердянський держкурорт.

Тільки замість купки багатіїв тепер тисячі трудящих.

Там, де було добре одиницям, стало ліпше тисячам. По панських будинках, на панському пляжі відпочивають пролетарі. Молодий курорт (з 1911 р.) крок за кроком ступає вперед і далі міцнішає, вкривається новими будинками, новими лікувальними установами. Він робить

усе, щоб охопити як мога ширші кола робітників.

І солоні озера з їх цілющою гряззю, і величезний, прекрасний пляж на 20 кілометрів — все це йде на користь трудящих.

Курорт Бердянське

За особливістю Бердянського курорту треба визнати те, що він дає подвійне лікування, коли не потрібне.

Насамперед, крім моря — маємо величезний степ. Степове й морське повітря, південне сонце, виноград — таке чудове з'єднання робить з Бердянського курорту надзвичайно високоїцілющоїваги. Соняшних днів тут багато, інсоляція дуже велика, променіста енергія дуже

сильна. Жарке літо охолоджують морські бризи — вітри, що віють сіллю з моря.

Отож у Бердянському й спеку південного сонця хорі переносять дуже легко, легше, ніж на інших курортах. Коли іноді й подує норд-ост, це впливає дуже хороше на хорих.

Норд - ост тренує здоров'я, загартовує організм. Ці цілющі якості дають змогу лікувати грязю хорих, яким потрібна не тільки грязь, але й морське та степове підсоння.

На Бердянському курорті немає зовсім пороку, повітря сповнене пахощами. Це тихий курорт, де є все для спокійного перебування хорих.

* * *

Ранній ранок. Сонце, підвівшись над курортом, м'яким промінням пестить землю. День, власне, ще не почався, але з санаторіїв вийшли вже люди, що звикли у себе вдома вставати удосвіта.

Люди в білих убраннях і коротеньких штанцях ідуть на пляж. Піски ваблять до себе гострим духом степу і приємно - солоним запахом води. Морські хвилі, гордовито коливаючись, з веселим шумом котяться на пісок. На піску хорі. Якась задума на їхніх обличчях. Їм аж дивно, як швидко на них впливає море, сонце і грязі. Розлігшись на землі, хорі, здається, вбирають в себе всі соки землі. В санаторіях офіційно день ще не починався. Навколо тихо-тихо. Іноді вітер донесе уривки якихсь розмов, далеких, неясних. Це курортні робітники на тимані готують грязь.

Іноді море стає неспокійним, несподівано динувши норд-остом. Несе розбурхані хвилі, кипучі й брудні бризки, далеко викидаючи їх за берег.

Але й тоді не покидають пляжу хорі. Хорі у сірих хвилях моря шукають цілющих властивостей, вони хочуть і тут увібрати в себе могутні соки природи, щоб загоїти свої рани недуги, втому.

І лише умовний знак — офіційний початок ранку в санаторіях — викликає людей з пляжу. За раннім сніданком розпочинається санаторний день. Сніданок подають швидко. Тут знайомляться один з одним, розпитують один одного про здоров'я.

— Що ви сьогодні приймаєте?

— Яких градусів ваша сьогоднішня ванна?

— А я поважчав на три фунти за тиждень.

З ідальні розходяться хорі по всіх артеріях курорту. До лікаря. В поліклініку. В лабораторію. У ропні ванни, де ропу добувають з води лиману. В грязелікарню, де грязь так само корисна, як у Сакках.

Весь день проходить серед турбот. Проробляють процедури, виконують накази лікарські. Прийняти грязеву ванну в 30°. На піску лежати півгодини. В морі бути 7 хвилин, з'їсти за день 4 фунти винограду.

У пам'яті залишаються цифри: 30°, півгодини, 7 хвилин, 4 фунти. Щодня міняються цифри, але щодня зранку, ще в ліжку, глибоко вриваються в пам'ять ці цифри. Та й у свідомість.

Хорі знають, що невиконання лікарських наказів може спричинити кепські наслідки. Все лікування може піти на марне.

Ось чому цілий день пильнують хорі точно й акуратно проробляти накази лікарські, ось чому так швидко й напружено минає їхній день.

Морські вітри, приносячи з моря солоні бризки, притамовують променисту енергію гарячого дня. Проте радіють усі, коли настає вечір.

Курорт Бердянське

Вечір — це кінець усіх процедур, у вечірній час рожевіють сірі хвилі моря і над морем схопляться охочі побалакати; ідуть вони з китицями винограду — сьогоднішня порція.

Із санаторіїв — колишніх будинків багатіїв, що збудували свої дачі тут, бо тут тихо й далеко від галасливого південного містечка — приходять курортні хорі.

Це донецькі шахтарі, що застудили свої ноги в глибоких шахтах, шкіряники зі скарлюченим ревматизмом ногами від роботи в попельних відділах, хеміки коксобензольних заводів, що вчора ходили на милицях, а сьогодні, спираючись на ціпочки, йдуть собі до клубу, до курзалу.

У курзалі лікарі читають лекції про те, як треба лікуватися на курорті, що треба робити дома, щоб не поглиблювати хвороби. Виставки, концерти, кіносеанси, гра в крокет, кегльові шахи й шашки, газети й журнали розважають хорих, підбадьоруючи їх і викликаючи радісний настрій через полегкість у їхньому здоров'ї. І з кожним днем їм легшає. Там, у шістьох санаторіях, де колись кілька родин з'їжджалося на літо, в кожному сезоні тепер близько 5.000 трудящих зміцнює своє здоров'я. Радянська влада, взявши в свої руки курорти, всіляко розширює й Бердянський державний курорт. Багато нових будинків, поліпшення медичної допомоги, устаткування медичних кабінетів з апаратами найновішої конструкції, розширення ванних територій — усе це на Бердянському курорті зробило за останні роки управління державних курортів.

Минулого року Наркомздоров'я тов. Кантарович пустив електричний струм і воду до нового інституту фізичних метод лікування. Інститут щодня пропускатиме понад 4.000 хорих. Це перемога на фронті охорони здоров'я тру-

дящих. Це перемога на фронті соціалістичного будівництва.

Все: від інгаляторіюмів до гінекологічного відділу має закордонне устаткування.

Нач. Укркурупр'у т. Туркельтауб, висловлюючи думку всіх курортних робітників, заявив:

— Ми рапортуємо перед компартією про наше будівництво. Даємо обітницю, що наші м'язи зміцніють; ми будемо ще краще працювати, оберігаючи здоров'я трудящих країни Рад. Хутко перетвориться на дійсність надія всіх матерів півдня України — вони матимуть санаторій для дітей. Сьогодні зробимо закладину.

Тоді саме Наркомздоров'я т. Кантарович заклав фундамент двох пансіонатів та одного санаторію.

СЛОВ'ЯНСЬКІ СОЛОНІ ОЗЕРА

1920 рік. Громадянська війна. За кілька кілометрів від Слов'янського в Святогорському лісі орудує Махно. Село Маячне зайняли бандити. Скрізь сновигають банди.

На станції Рапная, що на самім курорті, стоїть радянський панцерник.

Під його охороною робітники й службовці лікуються на курорті.

Набираються сил, рани загоєні — і тоді далеко відкидають бандитів різних кольорів. Країна вільна. А разом з цим радянські курорти починають розгортати свої цехи для ремонтування народнього здоров'я.

Вкупі з іншими й Слов'янський курорт.

Місто Тор (пізніше перейменоване на Слов'янське) славилось з давних часів своїми солоними озерами. На торецькі озера відряджувано щороку салдат, щоб не припинялося солеварство. Ще в XVIII столітті відомо було про цілющі властивості грязей у цих озерах. Штаб-лікар Яковлев вилучив частину хорих з лікарні, найняв намети на південному березі Ріпного озера

(одного з трьох великих слов'янських озер), почав лікувати гряззю й мав гарні наслідки. Перші аналізи цілющих вод стосуються початку XIX століття. Тоді курорт починає швидко рости під кінець XIX століття його вже зараховують

Слов'янське. Сосновий бор

курортів, що мають громадське значіння. Перед революцією мало на нього звертали уваги. Рідко хто з буржуазії лікувався тут. Рідкісні фабриканти, дехто з власників шахт. А більшість їхала за кордон.

Тільки за років революції Слов'янське, що стало радянським курортом, швидко розгортає

будівництво, роблячи курорт приступним для широких кіл трудящих.

Щосезону можна бачити нові санаторії, лікувальні установи.

Курорт займає територію понад 600 гектарів на якій розкидано озера — Сліпне, Ріпне, Вейсове. На березі Ріпного озера розкинувся старий парк, що на східньому боці переходить у сосновий бір.

Проти старого парку знаходиться так званий Гресеровський парк, що навкруги його розташовано санаторії та дачі.

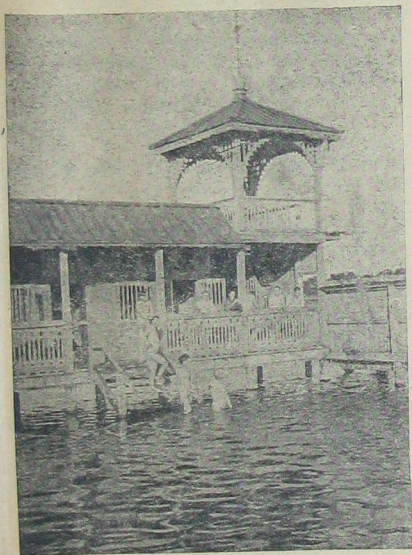
Прекрасна місцевість захоплює людину. Прекрасні краєвиди допомагають лікуватись. Але з парку ведуть у сосновий бір, головна алея виходить до озера. Увесь курорт потопає в зелені. Навкруги, одразу за бором, на схід розкидані поля, степ.

Вдале сполучення в Слов'янському сосновому бору парків, зелені й лікувальних озер, запашне повітря степове — все це надає курортові особливої цінності й допомагає лікувати хворих на різні хвороби.

Слов'янське лежить на головних магістралях Південних і Північно-Донецьких залізниць і поїзди, що їдуть на Кавказ, зупиняються на ст. Слов'янське.

Від Харкова до Слов'янського — 6 годин їзди поїздом.

На Слов'янському курорті щодня пропускають 600 хворих — у грязелікарні. Величезне

Слов'янське. Купальні

число хорих проходить Ропний будинок, що його устатковано принципом повного обслуговування хорих різними апаратами.

Електролікування відбувається у добре устаткованому кабінеті. Відбувається тут також світлолікування. Для цього використовують гірське сонце, себто кварцеві лампи Баха, лампи Йозіонека, Ляндекера, ванни загальні, місцеві тощо.

Рентгенівський кабінет, інгаляторій, масажний кабінет — пропускають за сезон кілька тисяч хорих.

Курорт багатий на житловий фонд. Ще за передвоєнних часів лікарські установи, що їх збудувала влада, обросли дачами, санаторіями приватних лікарів. Понад 800 кімнат віддає Слов'янське амбулаторним хорим, що їх приїздить сюди дуже багато. За 1927 рік курорт пропустив понад 1.500 чоловіка.

Не всім хорим потрібен спеціальний санаторний режим. Цілу низку хороб, хоч вони й потребують спеціального лікування цілющими грязями, можна успішно лікувати і поза санаторною обстановкою, поза невсипущим лікарським контролем з його суворим режимом дня, де хорими цілком орудує лікар. Уже кілька років на курортах РСФРР (Кавмінвод, Саккі) і на курортах УСРР (Слов'янське, Бердянське, Одеса, Миргород) заведено так зване курсове лікування, надаючи хорому місце в курортному пансіонаті й даючи йому змогу харчуватися в

курортній дієтичній їдальні. Швидко прищеплюються пансіонати, що значно поліпшують і добір хорих по санаторіях, і можливість вести санаторний режим.

Слов'янське — не лише місце для лікування, це прекрасне місце для відпочинку. Не дурно ж його житловий фонд у значній мірі займають робітники й службовці з найближчих фабрично-заводських місцевостей. Краматорське, Єнакієво, Горлівка, Микитівка дають кадри житців курортних, що відпочивають у чудовому розкинутому на кількох гектарах сосновому лісі. Територіяльно наближений до Донбасу, Слов'янський курорт дійсно перетворено на могутню майстерню здоров'я шахтарів та металістів.

ЗАМІСТЬ МАТУСИНІХ СИНКІВ

(ДИТЯЧИЙ САНАТОРІЙ У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ)

Колись, ще перед імперіялістичною війною, у Виндаві, фабричному місті теперішньої Латвії, було збудовано дитячий санаторій. У ньому лікувалися переважно діти фабрикантів, що хорували на кісткові сухоти.

Та ось „доблестное“ військо Миколи II почало відступати: майно надфронтних міст вивозили кудись далі.

І серед інших установ — дитячий санаторій імени Коха. Устаткований за новими методами техніки, використовуючи всі досягнення медицини, надто цінний санаторій цей перевезли до Слов'янського.

Увесь медичний склад та технічне устаткування збереглося. Тільки хорі змінилися. Вже не „дітуськи“ капіталістів, а діти робітників та селян лікуються тут. Лікуються від кісткових сухот.

Чи знаєте ви, що таке кісткові сухоти? Ці сухоти ушкоджують кістку руки, ноги чи спини. Діти шкутильгають, ходять на палицях, у них різні розміром руки, ноги, росте горб на спині.

І ось на допомогу маленьким калікам приходить цей санаторій. Санаторій вилікує хворобу, виправляє руки та ноги, знищує горби.

Як цього досягають?

Насамперед — уважним лікуванням. Тут кожне дитинча на особливому обліку. За кожним слідкують цілими днями від 6-ти місяців до 2-х років. Треба зрозуміти, що сухоти в один місяць не вилікуєш. Тут лікують настирливо, всіляко намагаючись вигнати хворобу з тіла.

Хорі діти весь час знаходяться в особливих „колясочках“. Крім цього, вдягають їм на хорі місця корсети; лікують засобом витягування: хору ногу або руку витягують непомітно, за допомогою особливих мішків, сповнених піском. Крім ліків, що їх приймають усередину, які зміцнюють взагалі здоров'я, хоре місце лікують тут промінням особливих ламп, так званим ультра-фіялковим промінням. Та головне лікування — це соняшні та повітряні ванни.

Величезний сосновий бір, що біля нього знаходиться санаторій — найбільший будинок у

Слов'янському, ласкаво зустрічає маленьких дітей. Міцне повітря, сосни зміцнюють організм. Соснам допомагає гаряче сонце. Ну, а крім того дітей добре харчують. П'ять разів на день: бажаєш, чи ні, а їж: молоко, яйця, фрукти; м'яса тут вживається не дуже багато, лише іноді.

Для всіх дітей є розпис: коли розважатися, коли працювати. Їх навчають загальної освіти, бо тут діти від 5 до 15 років. Тут чудесна книгозбірня. Дітей навчають всяких ігор, малювати, вирізувати й наклеювати; дівчат навчають вишивати.

За таких метод лікування, за такого життя, хай трохи важкувату, вирівнюється здоров'я сотен калік-дітей.

Тепер у санаторії понад 100 дітей, що їх привезли сюди з округ — Донбасу, Криворіжжя, Запоріжжя.

Їхні обличчя вже не засмучені, як перше, коли їх привезли.

Очі сяють надією та усмішкою, радістю та бадьорістю.

— Скоро, скоро ми не будемо каліками, — мріють, сподіваються вони.

І ми — з ними!

УКРАЇНСЬКЕ ДЖЕРЕЛО

(МИРГОРОД)

Відомий географ Овчинников у своїх нарисах про Україну називає Миргород „одним з найсимпатичніших повітових міст“. І насправді — „симпатії“ багацько, аж через край.

Біленькі хатинки тануть у зелені. Сади, зелені, величезні майдани, широченні вулиці — все це дивує того, хто потрапить сюди вперше. Підсоння занадто спокійне, рівне, улітку — не жарко, дощів — не багато.

Тиша навкруги ледве - ледве нагадує гоголівські провінціяльні повітові міста.

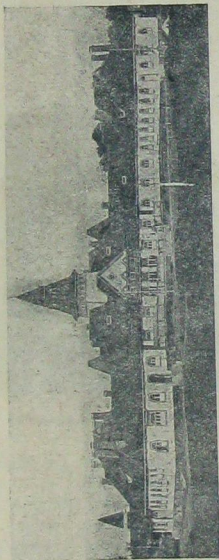
Але тільки не влітку! Влітку тут цілий на-товп народу.

„Гоголівську“ тишу ледве видко, ніщо не нагадує її.

Майже все корінне населення — селяни, вони працюють у сільському господарстві.

Не дивно, що всі нові люди, які приїзять сюди, трохи відокремлюються від селян. Інший одяг, іноді люди в окулярах.

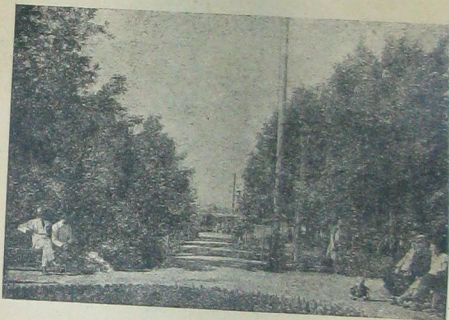
Але це тільки перших днів.

Миргород. Лікувальні установи

Уже другого дня міський одяг заховано в чемодани. Вже вони прибирають „природного“ вигляду.

— Геть важкий одяг! Досить фасону! Дайош раціональний, простий костюм!

У Миргородському паркові

Вони, хорі, що приїзять на курорт, ідуть на базар, купують собі городину й садовину; вживають у страву якомога більше цієї самої садовини, відмовляючися від м'яса, шукають вітамінів, отже, набираються здоров'я.

Це — амбуляторні хорі.

Санаторні — ідять у свої їдальні, і цілком зрозуміло, з ринком не зв'язані. Але іноді й

вони приходять сюди, бо дуже весело, приємно на базарі. Несе пахощами землі та садів.

Курорт Миргороду — це водолікарня, електролікарня, приміщення для хорих.

У центрі міста міститься свердловина завглибшки 673 метра. З цього джерела щодня вибрижує 30.000 літрів цілющої радіоактивної води. Це гоголівське мінеральне джерело — має величезне значіння для курорту. Своїм складом вода належить до слабших вод і наближається до вод Баден-Бадена, Содена, Аахена.

І цей величезного значіння курорт міститься в самому серці України — 3 години їзди від Полтави.

Український Аахен притягує до себе щороку тисячі нових хорих, що приїзять сюди спочатку трохи здивовані. Бо не віриться їм якось, що на Україні може бути щось схоже з закордоном.

Але поп'ють отої водички й змінюють свій погляд.

Коло цього джерела цілими днями натовп хорих. Щоб зменшити черги, відкрито нову свердловину. Та і взагалі по всьому курорту багато нових устаткувань, нові апарати, окремо для грязевих ванн, що їх готується з торфу.

Торф'яні ванни відпускаються за кордоном — у Карлсбаді, Нойдорфі та ін.

Оце наближення Миргородського курорту до закордонних говорить само за себе.

... Часто вечорами збираються хорі купками, затягують якоїсь зі старих українських пісень, де дістається й Дорошенкові, й Самойловичеві, й Мазепі.

Охочі побалакати, курортники часто вертають до Гоголя, що увічнив Миргород.

Який далекий від дійсности гоголівський опис Миргороду!

Калюжа — зовсім не калюжа, а джерело.

У свій приїзд до Миргороду Т. Шевченко був ним остільки захоплений, що написав низку своїх незабутніх віршів.

Сполучення сільської природи і курортного підсоння; блакитній хвилі р. Ворскли, білі, червоні та жовті квіти на яблуневих, грушевих та вишневих деревах, безліч оцих фарб з солодкими пахощами кружлять голови, сп'янують людей, що приїждять сюди. І надовго вивозять вони звідци незабутні спогади про цей чудовий, незнаний край.

КУРОРТ ГОПРИ

Коли природа хоче висміяти когось, вона дає погане обличчя. А люди... Що вони роблять?

Курорт Гопри — це Гола Пристань.

Чому Гола? Чому?

Чи не тому, що навкруги величезні садки, виноградники? Чи не для того, щоб всміхалися над цим люди, які майже через кожен годину приїзять з Херсону на пароплаві?

Люди хочуть бачити голу, общипану, як курку, пристань, а тут — на ж тобі... Ну, й надумали — ім'я, от так ім'я! Гола!

Але курорт, доки не змінили „прізвища“ міста, примушений зватись Гопр'івским. Гола Пристань — „Го-при“.

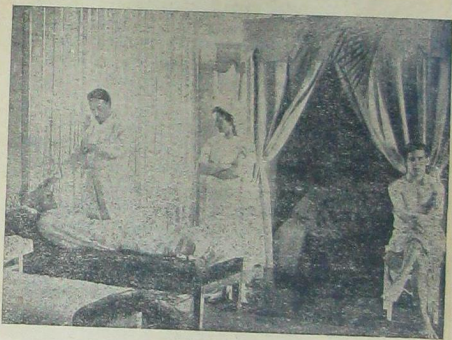
А курорт цікавий. Площа курорту займає понад 100 десятин, з яких під озером — 45.

Зовнішній вигляд занадто приємний. Скрізь розкидано квітники, газони, шляхи для прогулянок. Прямо як у місті. Є навіть й асфальтований шлях!

Головне ж тут — підсоння. Воно таке тут хороше, м'яке, середня температура повітря у травні вдень — 14,6°; у липні — 19°.

* Інсоляція тут дуже міцна, що дає можливість провадити крім грязелікування ще й геліотерапію.

2. Головне лікування — на курорті Гопри — йде від цілющого озера. Лікувальне озеро відноситься до солоно-щолочних джерел. Цим

Курорт Гопри. За лікуванням

голопристанське озеро відокремлюється від інших озер і лиманів.

Коли їдеш курортом, коли знайомишся з його устаткуванням, диву даєшся знову таки.

Бо мимоволі кожний, хто потрапив сюди уперше, мимоволі уявляє собі — якесь голо-

пристанське становище. Уявляє собі якісь буди-
ночки на курячих лапках, взагалі хорий вигляд
санаторіїв.

Але по суті — нічого подібного.

Курорт Гопри

Прямо як у першосортних курортах! Звичайно — це не Рів'єра й не Кавказ, чи Крим. Тут немає устаткувань, як на закордонних курортах.

Але Гопри має добре устатковані ванні помешкання, гідропатичний відділ, масажний та електролікувальний кабінети.

Лікарську допомогу дає поліклініка, в якій працюють кваліфіковані спеціалісти.

Але ви гадаєте, читачу, що це й все?

Ви певні, що курорт обслуговує виключно хорих амбулаторних. Ви значно помиляєтесь, шановні!

Гопри курорт з санаторієм. Щороку він міцнішає, розгортається.

Гола Пристань.

Сміх для здоров'я — корисний.

Слава курорту росте й міцнішає.

Щороку приїздять сюди хорі не тільки з Херсону чи Миколаєва.

Сюди приїздять з далеких місць, навіть з донецьких шахт і заводів.

Шахтарі, що працюють під землею й крім задушливого, важкого повітря, крім димних міст цілий рік нічого не бачать — вони дивуються страшенно:

— Як тут хороше! Як чудово! — мимоволі виривається з їх вуст.

Вони, як і всі хорі, надзвичайно задоволені, бо крім зовнішніх красот, що дають їм велике задоволення, вони набираються сил.

З кожною ванною, з кожним днем перебування на курорті міцнішає здоров'я, загублене на підземній роботі у шахтарів, по заводах у металістів, у службовців — підчас довгої праці на господарчому фронті.

СЕРЕД ГІР АРТЕМОВИХ

Колись Донець правив за „Йордан“ для святогірської ієрархії. Спритні ченці вишукали найліпше місце Донецького Кряжу, окропили його „святою“ водичкою і з благословення „святійшого синода“ почали грабувати купців, фабрикантів та вдовиць - кликуш, що приїздили сюди.

... Такі відомості збираєш ще в дорозі до Святогорського (станцію ще й досі не перейменували).

Та коли поїзд підходить до станції, то ви ще далеко не на терені колишнього монастиря. Туди кілометрів п'ять — шість. На шляху шар піску в кілька сантиметрів, а по обабіч — сосни.

Хорі, що їдуть з путівкою, займають місця в конці, а всі інші сідають на візника. Чудно якось бачити в наш вік електрики та індустріялізації конку, що в неї впряжено погану шкапину.

Проте наша ніяковість хутко зникає. Зникає разом з конкою, що загубилася десь у зеленому килимі сосен. Наш візник балакучий. Він

розповідає про податки на візників, розповідає, що вільних кімнат у Святогорському немає, що кожна з них коштує великих грошей, та коли до нього звернутися, він зможе дешево влаштувати.

— Що ж,— додає він,— треба заробляти на стороні, бо „на своїх“ шкапах далеко не поїдеш.

Ми охоче погоджуємося з ним щодо шкапини й кажемо, що вона скоро спиниться, що так тихо далі їхати неможливо.

— Ну, тоді їжджайте верблюдом...

І візник розповів сумну подію з верблюдом, що дійсно возив пасажирів між станцією та курортом. Одного разу цей верблюд чогось злякався й поніс, забувши пасажирів. Несчастному господареві верблюда візники допомогли виїхати з цих місць. Конкурента не стало. Кажуть, ніби він поїхав до Сахари.

За півтори години ліс залишився позаду (завдовжки ліс, охоплюючи частину Донбасу, доходить до Брянської губернії).

Дерева росли тут не так густо й часто. Провітрилася далечінь. Завсміхалися гамаки — перші передвісники житла. Аж ось і будинки!

Ми остаточно виїхали з лісу і вїхали в село. Сотні дачників у трусах і купальних одягах стояли чергами біля перукарні, біля приватників, що відпускають „домашні“ обіди.

Нарешті, ми підїхали до базару. Далі візник не їде. Йдемо пішки. Ледве ми пройшли місток

через озеро, як перед нами на всю свою горду велич виросла гора Артемова й на ній — велетенський пам'ятник товаришеві Артемові, вдало зроблений майстром Кавалерідзе. Пам'ятник своєю величністю, своєю динамічною цілеспрямованістю був схожий на символ звільненого пролетаріату, що прагне в далечінь, що хутко несеться в нове майбутнє.

Тінь Артема, рвучкість його постаті сповнює цілком увесь курорт.

За літо тут проходить понад 2.000 хорих трудящих.

Там, де колись „кисейні баришні“, паняночки й товстобрюхі власники копалень знаходили притулок у ченців, там, у колишньому монастирі, що перетворився на курорт, там виключно пролетарі Донбасу загартовують своє тіло. Інші відпочивають у лісовому та степовому селищах. Будинки старого монастиря використовуються повністю. Навіть більше — їх стало мало. Курорт збудував вісім нових одноповерхових і вісім двохповерхових будинків. Крім того, виросло чимало різних будинків для потреб хорих.

Стіни, що звикли 500—600 років підряд слухати побожне шепотіння молитов, тепер слухають бадьору веселість, діамантовий сміх живих людей.

У цих нових людей нова народилася потреба. З молитовного амбону вони збудували сцену. Відбуваються вистави, концерти. П'ять разів

на тиждень хорим показують кінобойовики. Вони слухають радіо. Книгозбірня, що має 15 тисяч томів, відпускає книжки. На човнах Донцем часто влаштовуються далекі екскурсії.

Шахтарі та металісти добре харчуються, багато сплять, вдихають пахощі землі, купаються, лежать на піскуватих тихих горбкуватих берегах Дінця. А коли кришталіє ніч, коли довгоногі сутінки біжать по зелені розкиданих садків і обриси гір з монастирськими брамами відходять у надзоряну далину, батьки, як слухняні діти, лягають спати.

Бо їм треба зміцніти, набратися бадьорости та сил для боротьби на фронті праці.

МІСЦЕВІ КУРОРТИ¹⁾

На розлогому просторі України, вкритому лісами й степами, облямованому берегами Чорного й Озівського моря, по різних її закутках порозкидані цілющі багатства.

На північному березі Чорного моря лежить Скадівський курорт, на піскуватих берегах Озівського моря лежить Кирилівка, а в самому осередку України простелилися могутні лісові масиви з Соснівкою, Пушою Водицею, Славутою, Бояркою та іншими кліматичними станціями.

З глибоких натрів вихоплюються на поверхню цілющі джерела, різноманітні своїми властивостями й багаті своїм складом. Георгіївські сірчані джерела, залізисті Шепетівські, Переяславські, Березівські мінеральні води та інші вже нині ваблять до себе хорих і створюють навколо себе нові курорти.

Багато на Україні цінних лікувальних чинників, але їх дуже мало використовують. Мало

¹⁾ За лік. В. О. Альперовичем.

ще знають за них широкі маси трудящих, мало ще чути їхній голос.

Мало хто знає і про невеличкий курорт на північному березі Чорного моря.

СКАДОВСЬКЕ

Розміщений за 76 кілометрів від Херсона, зв'язаний з ним автомобільним і пароплавним сполученням, він являє тихе портове містечко, що лежить у Кіркінатській затоці, захищеній від вітрів.

Цілком пологісний берег, піскуватий твердий ґрунт морського дна, неглибоке дно морської затоки, на значному віддаленні від берега, не глибше, як на метр, і гарний пляж — ось ті цілющі сили, що має Скадовське.

Далеко від берега протягом 1 — 2 кілометрів ви йдете чудовим піскуватим дном, купаючись у теплих водах Кіркінатської затоки.

Рідко де можна натрапити такі чудові умови, самою природою призначені на те, щоб створити тут першорядний дитячий курорт: тепла, чиста, завжди прозора вода, вільна від холодних течій, коливань температури — вона має до 2% різних солей, серед них не абияке місце посідають йодисті й бромисті солі.

Рівна морська поверхня відбиває багато ультра-фіялкового проміння, що має велику цілющу силу. Як на кількість годин соняшного світла, то Скадовське можна назвати соняшним курортом.

Завдяки географічному становищу Скадовського там не так гаряче, як у Криму, і постійні поміркованні вітри роблять перебування в ньому особливо приемним.

Курорт Скадовське перейшов торік до Українського Курортного Управління. Вже розпочали свою діяльність морський ванний будинок, поліклініка, готель, ресторан, електролікувальний кабінет. Скадовське розпочинає нове життя і незабаром на його пляжі залунають численні дитячі голоси, сповіщаючи про новий дитячий курорт, про приморську лікарню України.

Вкупі з Скадовським прокидаються від віковичного сну, переступають поріг нового життя наші українські

ЛІСОВІ КУРОРТИ

У південно-західній частині України, на великих просторах Київської, Волинської, Шепетівської округ простяглися могутні масиви соснових лісів, посівши площу понад 50 тисяч гектарів.

Різноманітність місцевости, сполучення різної зелені і водяних просторів, м'який, рівний клімат приваблюють сюди щороку тисячі людей. Кліматична цінність цих лісових масивів досить велика. Це кращі місця для лікування сухотників. Коли на південному березі Криму, на Чорноморському узбережжі, в Сухумі літня спека виснажує хорих, то тут лікує їх чисте

вогке повітря, насичене озоном, рівна температура, постійна прохолода й невеличкий вітрець.

Всім відомо, що сухотникам улітку не можна їхати до Криму, всім відомо, як мало в нас місцевостей, де влітку можуть лікуватися хорі на сухоти. Пуща Водиця і Боярка в околицях Києва, Соснівка в околицях Черкас і Славута коло Шепетівки — це нові лісові курорти України. Там відкривають санаторії, поліклініки, лікарні, там постають курортні центри. І соснові ліси використають для лікування хорих на сухоти.

Багато чудових місцевостей є на Київщині — Терново на високому березі Десни, Конча Заспа на Дніпрі, Межигір'я, Ворозель, Буча, Микольська пустиня та ін. Всі ці лісові кліматичні станції немов сама природа призначила на те, щоб лікувати хорих на сухоти.

Крім Скадовська і лісових кліматичних станцій, крім Кирилівки коло Мелітополя на березі Озівського моря, куди з'їздяться щороку тисячі хорих, щоб лікуватися морськими ваннами, чудовими морськими купаннями й лікувальними грязями, є ще на Україні.

КУРОРТИ З МІНЕРАЛЬНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

Недалеко берегів Озівського моря, за 65 кілометрів від Мелітополя, є могутнє сірчане джерело, що дає щодня щось понад 300 тисяч літрів цілющої води.

Своїми сірчаними солями вода являє величезну цінність, перевищуючи щодо цього ві-

домі Піренейські джерела у Франції — Мотан, Барез та інші.

Сорок років існують георгіївські води й лише тепер установлено їхню цілющу силу.

У невеличкому селі Георгіївці стоїть поки що одинцем цей український велетень, що його високу цілющу силу довели клінічні дослідження.

Укупі з водою із земних надр виходить горючий газ-метан, що його використовують для нагрівання води. Цінна своїм складом вода і дармове паливо — це дві дуже важливі властивості, що забезпечують Георгіївці її блискуче майбутнє.

Ростуть місцеві курорти, виходить на поверхню землі цілющі багатства України.

ДОВІДНИК

ОДЕСА

Куяльницький курорт сполучається з містом Одесою трамваем № 8

Грязелікарня — головна лікувальна установа. Відбувається на день 3,000 процедур.

Гідропатичний відділ — відпускає ванни з води мінерального джерела.

Електро - світлолікувальний кабінет — відпускає різні електрованни.

Рентгенівський кабінет — робить знімки, рентгенотерапію.

Кабінет функціональної діагностики — завдяки своєму устаткуванню дає змогу виявити об'єм легенів; стежить за становищем серця людей, що приймають грязеві ванни.

Лябораторія — провадить звичайні та складні дослідження.

Поліклініка — міститься в приміщенні курзалу. Там приймають хорих по різних спеціальностях.

Санаторіїв — маємо п'ять: для терапевтичних, нервових, хірургічних та гінекологічних хорих.

Купальні—на лимані. Відпуск єгипетських грязевих ванн.

Фізкультурні вправи—санаторні хорі провадять щодня. За цим стежить лікар.

Розвага. Більшість хорих збирається перед раковиною санаторія ім. Кагановича найбільшого розміром і устаткуванням санаторія не тільки на цьому курорті, а й серед усіх одеських.

Майже щодня відбувається або вистава, або концерти, або кінофільм.

Житловий фонд—перебуває у розпорядженні курортової управи. Кімнати здаються усім.

ХОЛОДНА БАЛКА

Сполучається з містом через Хаджибейський курорт, а звідти—візником або човном—лиманом.

Грязелікарня—відпускає ванни парового нагріву.

Солярій—збудовано за останнім словом техніки.

Санаторії—розкидано по павільйонах.

Розвага—кіно, вистави одеської трупи акторів, лекції, вечірки самодіяльності.

ХАДЖИБЕЙСЬКИЙ КУРОРТ

(Сполучення з містом трамваєм № 20)

Грязелікарня—відпускає всі види грязевих ванн та ропних.

Поліклініка—приймає хорих по всіх спеціальностях.

Рентгенівський кабінет — провадить всі види рентгенлікування.

Розвага — всі види розваги провадяться для всіх хорих у залі цього наново-збудованого санаторію ім. ВУЦВК'у — кіно, культ-фільми, театральні вистави, концерти.

КУРОРТ „АРКАДИЯ“

(Філія Лермонтівського Інституту. Сполучення : трамвай № 17 і 5)

Водолікарня — відпускає ванни — морські та місцеві грязеві. Гідротерапія. Франклін, вуглекислі ванни.

Соняшні ванни — підвищена інсоляція повітря допомагає провадити нормальні соняшні ванни, чудовий пляж.

Пісочні ванни — на пляжи біля самої водолікарні.

Поліклініка — приймає хорих по всіх спеціальностях. Приймають лікарі-спеціалісти та відомі професори.

Санаторії — розкидані на горі. Вони дуже зручні. Кімнати на одного чоловіка та на двох-трьох.

Дачи — біля моря є кілька будинків, що їх здають всім, хто бажає, амбулаторним хорим і тим, хто відпочиває.

Розвага — у прекрасному садку, що над самим морем, часто влаштовують симфонічні концерти; там само двічі на тиждень кінофільми, театральні спектаклі.

Цей садок найліпший в Одесі, там улашту-
ується масові народні гуляння для всього на-
селення міста.

ЛЮСТДОРФ

(Трамвай № 19 і 24)

Морський ванний будинок — відпускає
теплі морські ванни та провадить місцеве грязе-
лікування

Поліклініка — для амбулаторно - курсових
хорих.

Пансіонат — для дорослих. Багато дач зда-
ють німці — мешканці села.

Санаторії — для дітей.

Розвага — більш розрахована для дітей. Нею
керують педагоги.

ЛЕРМОНТІВСЬКИЙ КУРОРТ

(Всеукраїнський бальнеофізіатричний інститут, розташований у місті)

Інститут — пропускає кілька тисяч хорих.

Водолікарня — всі види гідро-терамоте-
рапії. Всілякі душі, ванни.

Електричний відділ — кабінети д'арсон-
валь, Франклін, гідро-електричні ванни.

Світлолікарня — загальні та місцеві еле-
ктросвітлові ванни, гірське сонце Баха, про-
жектор, сине світло.

Цандеровський відділ — устаткування за-
кордонних фірм.

Рентгенівський кабінет — найновіші устат-
кування.

Інгаляторію — відпускає всі види інгаляції.
Лябораторії — провадять чималу дослідну роботу.

Поліклініка — приймає різних хорих.

В ОДЕСІ

Для огляду пропонується музеї:

Історико-археологічний — майдан Ко-
муни, № 4. Експонати готської, генуезької,
китайської та інших культур. Мистецтво рим-
ське, єгипетське; українська старовина; пор-
третна зала місцевих діячів.

Природно-історичний музей — колиш-
ній Воронцівський палац. Зоографія. Місцевий
край. Етнографія. Світознавство.

Сільсько-господарський музей —
бульвар Фельдмана, № 4. Грунтознавство, меліо-
рація, бджільництво, різні с.-г. культури тощо.

Державний художній музей — Пуш-
кинська вул., № 9. Галерії старовинного маляр-
ства, сучасного. Стара Одеса. Мистецтво худож-
ників СРСР.

Музей Іспарту — вул. Ласточкина, № 6.
Історія ревруху взагалі й зокрема Одещини.
Історія каторги. Кімната Леніна. Кімната пля-
катів.

Морський музей — бульвар Фельдмана,
№ 9. Зібрано моделі різноманітних пароплавів.

Музей гігієни — вул. Жуковського, № 38.

Театр ім. Луначарського — найліпший
у Союзі, другий у Європі.

БЕРДЯНСЬКЕ

Грязелікарня—відпускає ванни соняшного нагріву та парового. Шість озер постачають курорт найліпшою гряззю. Для хорих на хороби серця натуральний нагрів—надто корисний.

Ропні ванни—відпускається з води Червоного лиману.

Пляж—вдало розташований на піску, два кілометри завдовжки.

Виноградне лікування—з 15 серпня. Виноград „Березка“ порівнюється з кримським виноградом „Шасла“.

Інститут фізичних методів лікування.

Відділ морських ванн—відпускається теплі морські ванни в окремих кабінетах. Окремо—спеціальні дитячі ванни.

Вуглекислі ванни—відпускається у 15 кабінах. Зала відпочинку. Ванни за системою Кифера.

Гидропатичний відділ—душі Шарко, шотландський, паровий, дощевий, висхідний, гольчатий, мантиль-душ. Моторні ванни, проточні ванни, сидячі. Відділ для укутування та зала відпочинку.

Гінекологічний кабінет—вживає системи постійного зрошення ропою.

Інгаляторіум—устаткований фірмою „Інгабад“. У п'ятьох кімнатах можна робити інгаляції: вогкі, загальні сухі, індивідуальні, газуваті та інші.

Електро - світлолікування — прова-
диться у 5-х кімнатах. Гальванізація, франклі-
нізація, токи Ледюка, іонотерапія, електроліз,
кавтерізація, діятермія, д'Арсонваль.

У поліклініці—приймають відомі про-
фесори та лікарі - спеціалісти.

Амбуляторні — хорі, що лікуються на ку-
рорті, мешкають у місті. Сполучення поїздом,
автобусом та автовагоном.

Розвага. Курзал — центр розваги. Кіно. Ви-
стави. Концерти. Лекції. Вечірки самодіяльності.
Щодня грає духова оркестра. Книгозбірня та чи-
тальня. Шахи, шашки, доміно. Тенісний май-
данчик. Періодично улаштвують катання морем
та екскурсії по околицях курорту та міста.

Музей — у місті Маріюполі. Сполучення ав-
тобусом.

Цікаво ознайомитися з побутом рибалок.

від яких хвороб лікують по українських курортах

1) Захорювання кісток, суглобів, мускулів,
травматичного, токсичного та іншого характеру,
отрути, контузії, бурсити, контрактура тощо.

2) Захорювання жіночої та чоловічої статевої
сфери.

3) Захорювання судинної системи (флебіти).

4) Захорювання нервової системи.

5) Рештки запального процесу грудної та
брюшної дуплини.

6) Захорювання вухів (склероз).

7) Хвороби виміни речовин.

Вагітність до 7 - го місяця та компенсовані вади серця не протипказують призначення грязелікування.

Усі ці хвороби показові для лікування в Одесі, Слов'янському та Бердянському.

На приморських курортах (в Аркадії, Люстдорфі) можна лікуватися від:

- 1) Порушень виміни речовин.
- 2) Порушень діяльності залоз внутрішньої секреції.
- 3) Порушень нервової системи (невралгія, неврози).
- 4) Туберкульоза залоз, кісток, суглобів.

Противопоказові для відправлення на курорти є: гострі захворювання, зв'язані з підвищеною температурою, різке зниження захворювання, активна туберкульоза легенів, вада серця, кровотечі: легеневі, уразові, ниркові.

ЯК ВИБРАТИ КУРОРТ

Перед тим, як відправитися на курорт, належить порадитися з лікарем та з'ясувати, чи дасть курорт користь взагалі, чи не пошкодить, та куди поїхати, щоб найбільшу користь від нього мати.

При Курбюрах зорганізовано консультаційні комісії, де кожного хорого досліджує фахівець - лікар; хорий дістає пораду, куди слід їхати на курорт. Найважливіше намітити курорт та вибираючи керуватися медичними міркуваннями.

КОЛИ ЇХАТИ НА КУРОРТ

Літній сезон на українських курортах розпочинається 15 травня та закінчується 1 жовтня.

До Бердянського на виноград варт їхати на серпень - вересень. Оксамітовий сезон.

Взимку 1929 року відкрилися зимові курорти: Слов'янського та в Одесі — на Лермонтівському й Кардіологічному.

НА ЯКИЙ ЧАС ЇХАТИ

Хорі закінчують курс лікування грязевих і ропних ванн за 35—40 днів. На менший термін їхати на грязовий курорт не має рації.

ДЕ МЕШКАТИ НА КУРОРТАХ

Хорих, якщо потрібне санаторне лікування, розміщується по санаторіях, де вони перебувають під доглядом лікаря. Медперсонал керує всім лікуванням хворого та його життям на курорті. Інші мешкають по дачах, кімнатах, готелях, лікуючись амбуляторним порядком. Харчування амбулаторні хорі одержують або в їдальні, або приписуються до санаторія.

КУДИ ЇХАТИ З ДІТЬМИ

Матері з дітьми можуть їхати до Люстдорфу (Одеса), де є дитячий санаторій та приміщення для матерів.

У Слов'янському є санаторій для кістково-туберкульозних дітей. На інших курортах радимо брати кімнати на дачах, зокрема рекомендується Бердянське.

ОРЕНДА МІСЦЬ

Хорий, що бажає їхати на курорт, одержує в Курортному бюро квиток (марку) на який за-вгодно курорт та строк, що вказує хорий.

Організації та установи, що бажають заорендувати місця для робітників й службовців, повинні завчасно скласти договір з Укр. Курортною Управою в Харкові або з Курбюро.

Підчас складання умов припускається кредит до 6 місяців.

ПРОЇЗД НА КУРОРТ

Хорий іде своїм коштом або коштом тієї організації чи установи, яка направляє хорого. Той, хто одержав курортний квиток (марку), може також одержати залізничний квиток із пляцкартою позачергово на станціях.

На вокзалі кожного курорту хорих зустрічає курортний агент, що направляє хорого до санаторія.

МАРШРУТИ ПОЇЗДІВ

(Сполучення залізницею)

Одеса: Москва — Київ — Одеса; Москва — Конотоп, Черкаси — Одеса; Ленінград — Вітебськ — Бахмач — Одеса; Харків — Кременчук — Одеса.

Слов'янське: Харків — Лиман — Слов'янське (Донецька залізниця).

Бердянське: Москва — Харків — Синельніково — Бердянське.

Миргород: Харків — Полтава — Миргород.
Гопри: Миколаїв — Херсон.
Скадовське: Херсон — Скадовське (паро-
плав та автобус).

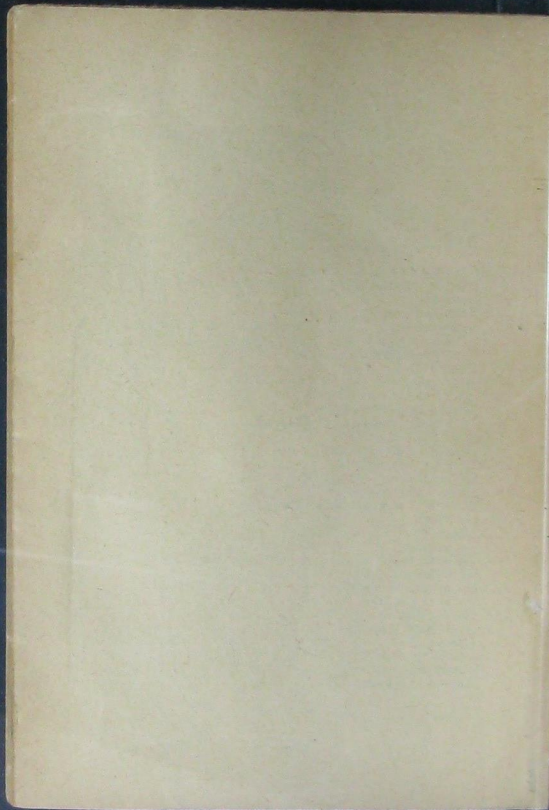
АДРЕСИ КУРОРТНИХ БЮР

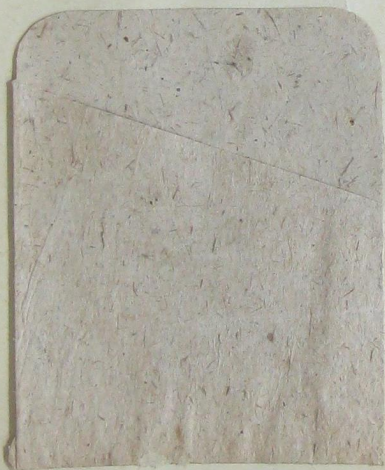
Харків — Горяїновський пер., № 4, тел. 41-34.
Москва — Метрополь, Театральний майдан,
тел. 3-80-97.
Ленінград — вул. Жуковського, № 28,
тел. 5-39-40.
Київ — Пушкінська, № 30.
Дніпропетровське — Проспект К. Мар-
кса, № 4.

ЗМІСТ

Стор.

Надчорноморські лимани	5
Лимани Одеси	8
Куяльник	8
Холодна Балка	9
Хаджибей	11
Лермонтівка	14
Українська Рів'єра (Аркадія)	19
Люстдорф	25
У Бердянській кузні здоров'я	31
Слов'янські солоні озера	38
Замість матусиних синків	43
Українське джерело (Миргород)	46
Говри	51
Серед гір Артемових	55
Місцеві курорти	59
Скадовське	60
Лісові курорти	61
Курорти з мінеральними джерелами	62
Довідник	64
Одеса	64
Бердянське	69
Від яких хороб лікують по українських курортах	70
Як вибрати курорт	71
Коли їхати на курорт	72
На який час їхати	72
Де мешкати на курортах	72
Куди їхати з дітьми	72
Оренда місць	73
Проїзд на курорт	73
Маршрути поїздів	75
Адреси курортних бюр	74

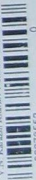

Ціна

РК-12

V.N. Karazin Kharkiv National University

00673552